

Selkeä ilmaisu

Kaikille hyvä koulutus 5. ja 7.4.2004,
Tulppaanitalo, Pinninkatu 51 33500 TAMPERE
Selko-e /Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

Jaana Teräväinen
(jaana.teravainen@jippii.fi)

Sisältö

Selkokirjoittamisesta on oppaita ja ohjeita, mutta tärkeää on oikea asenne. Mieti vastaanottajaa, muista, että jokainen lukija on yksilö. Tärkeintä on, että lukija ymmärtää tekstisi.

Vaikka kirjoitat selkeästi, älä kirjoita lapsellisesti. Lukijat ovat aikuisia ihmisiä, ovat he sitten maahanmuuttajia, vammaisia, vanhuksia, joten lähesty asioita aikuisen ihmisen näkökulmasta.

Selkeä ilmaisu on hyvää yleissuomea.

Selkokieli ei ole pelkkää pelkistämistä, vaan selkeässä ilmaisussa mietitään koko tekstin rakenne uudelleen. Mieti tekstin näkökulma ja tavoite. Pohdi mitkä ovat pääasiat, miten asiat ovat suhteessa toisiinsa ja avaa käsitteet.

Kirjoita konkreettisesti, älä käytä liian abstrakteja ilmaisuja, jotka ovat vaikeita ymmärtää tai jotka voidaan ymmärtää väärin. Kirjoita, että ulkona sataa kissoja ja koiria, vain jos siellä sataa kissoja ja koiria.

Kirjoittamisessa auttaa alkuun se, että tekee listan asioista, mitä tekstissä pitää olla. Liikkeelle lähdössä auttaa toimittajien uutiskriteerilista eli mieti kysymyksiä mitä, kuka, missä, milloin, miksi, miten ja hae niihin vastauksia.

Tekstin olisi oltava kiinnostavaa ja lukijaa voi houkutella vaikkapa aloittamalla henkilöiden kommentteilla. Ihmiset ovat mielenkiintoisia.

Rakenne

Hyvä selkote teksti on kuin kaunokirjallisuutta. Jos teksti etenee sujuvasti ja siinä on "juoni", sitä on helpompi lukea. Kirjoita tärkein asia ensin, älä jaarittele.

Kun rakennat tekstiä, kiinnitä huomiota kappaleisiin. Kuhunkin kappaleeseen tulee yksi asia ja kappaleen lauseet liittyvät toisiinsa. Jos ne jäävät erillisiksi, teksti on hidasta lukea ja erittäin vaikea ymmärtää. Virkkeitä voi sitoa vaikkapa ajalla ja järjestyksellä (aluksi, ensiksi) tai syy ja seuraus -suhteilla (koska, tästä syystä, sen takia). Älä riko aikajärjestystä, vaan kerro asiat kronologisesti.

Tekstin otsikko tiivistää sisällön. Otsikon tehtävä on kertoa tiivistäen asia ja saada lukija lukemaan itse teksti. Erityisesti huono lukija hyötyy siitä, että otsikot tehdään huolella.

Otsikkotyyppejä:

nimeävä otsikko: Avustajan hankkiminen,

tiivistävä otsikko: Tuija sai avustajan itselleen (kertoo eniten),

kysyvä otsikko: Miten saat avustajan? (aktivoi lukijaa).

Otsikko toimii usein pääkuvan kuvatekstinä. Tällä perusteella voi valita kuvan.

Väliotsikoita on hyvä käyttää. Niiden väliin tulee yksi kokonaisuus. Väliotsikossa tiivistetään kokonaisuuden eli jakson sisältöä, joten kiireinen tai huono lukija voi hahmottaa koko tekstin pelkästään lukemalla väliotsikot.

Ulkoasu

Kun puhutaan siitä, mikä on ulkoasullisesti selkeää, puhutaan myös selkeistä kirjaimista eli fonteista. Mitä enemmän ihminen lukee tiettyä kirjaintyyppiä, sitä nopeammin hän lukee sillä kirjoitettua tekstiä ja vastaavasti, mitä harvinaisempi kirjain, sitä hitaampaa on lukeminen.

Ei tietenkään voi käyttää fantasiakirjaimia, ei lisätä varjoja, ei saa väännellä kirjaimia. Nettiä varten on suunniteltu omia kirjaimia, kuten Verdana.

Käyttääkö gemenaa eli pienaakkosia vai versaalia eli suuraakkosia? Hahmotamme tekstiä sanakuvina. Tekstiä ei lueta kirjain kerrallaan vaan katse siirtyy rivillä kohdistuspisteestä toiseen ja sanat luetaan sanakuvina. Gemenan eli pienaakkosten kirjaimet ovat helppolukuisempia ja miellyttävämpiä silmälle kuin versaalit, koska ne poikkeavat toisistaan suuraakkosia enemmän. Kirjainten ylä- ja alapidennykset aiheuttavat korkeusvaihteluita, joka auttaa sanojen tunnistamisessa.

Versaaliteksti on tasaista. Versaalikirjaimilla kirjoitettaessa erityisesti pitkien sanojen hahmottaminen on vaikeaa. Isoin kirjaimin kirjoitetun tekstin lukemista hidastaa myös se, että teksti vie enemmän tilaa ja lukija tarvitsee enemmän katseenkohdistuksia. Jos käytetään perusriviväliä, niin versaalirivit häiritsevät toisiaan.

Tekstin korostuksia ovat lihavointi, kursiivi ja alleviivaus. Korostus katkaisee lukemisen. Mitä enemmän korostaa, sitä vähemmän korostuu. Kursiivi on erittäin vaikealukuista.

Lyhyesti kuvasta: hyvässä kuvassa on ihmisiä, jotka toimivat. Tausta on rauhallinen tai se on tehty rauhalliseksi eli sieltä on poistettu ylimääräiset häiriötekijät. Hyvässä selkeässä kuvassa kamera on ihmisten silmien tasalla.

Väline

Väline vaikuttaa eli nettiin ei voi laittaa sisältöä samalla tavalla kuin lehteen, koska nettiä luetaan eri tavalla.

Paperitekstiä ei kannata sellaisenaan siirtää verkkoon. Hyvä tapa on jakaa teksti väliotsikoiden avulla, jokaisesta väliotsikosta tulee uusi otsikko. Jos tuuri käy, kukin kokonaisuus mahtuu näytölle kerralla.

Netissä lukija siirtyy eteenpäin linkkien ja valikon avulla. Mieti opastava rakenne ja johdata lukijaa eteenpäin.

Välineen ongelmat

Paikka. Selkokielen käyttäjät ovat yleensä vähävaraisia ihmisiä, heillä ei ole nettiä kotona.

Uusi väline. Netin käyttö on taito, joka pitää erikseen opetella. Heillä on vähemmän aikaisempaa kokemusta netin käytöstä, jolloin heille ei ole synny tarvetta käyttää nettiä (kehä).

Lukevat hitaasti. Ruututekstiä on tottumattoman vaikeampi ymmärtää. Se on levoton ja siitä hankala hahmottaa kokonaisuuksia ja löytää yksityiskohtia. Mutkikasta ilmaisua on vielä vaikeampi lukea ruudulta kuin paperilta.

Linkkejä

Esteet pois www-sivuilta
Käytettävyyttä kaikille ja välttämätöntä vammaisille ihmisille
www.tieke.fi/est

Esteettömyysopas
www.tieke.fi/esteettomyysopas/estohje.html

www-sivujen suunnittelusuositus JHS 129 ja WAI-ohjeet suomeksi
www.intermin.fi/juhta

Suomen DfA-verkosto
www.stakes.fi/dfa-suomi

Guide for Web Accessibility and Design for All
www.diffuse.org/accessibility.html

